

csomó érzelgős sallangot Puskin e realista remekművére, s ezzel hamisította meg. S ezeknek a megmásító ballasztoknak köszönhető, hogy Bérczy biedermeier fordítása belepopta magát az ily érzelgős jelzőket és szavakat még mindig szívesen olvasó kispolgárság szívébe. De nekünk ma már mást kell észrevennünk Puskin remekművében. Érdektelen a mi szempontunkból s felesleges, sőt meghamisító ez az érzelgős nyelv, ami nagyvilági nővé változtatta, tehát meghamisította Tatjánát. Nekünk az akkori társadalomban megtalálható és a Puskin által ábrázolt társadalmi valóságokat, törekvéseket kell észrevennünk. Az igazi Tatjana érdekes és lényeges a mi számunkra, mert előre mutató típus. S ennek a típusnak és társadalmi valóságnak művészi módon történt ábrázolása az, ami gyönyörködtetésre készít bennünket.

Most már világosan áll előttünk, hogy Bérczy fordításában mi-ként sikkadt el a már öntudatosodó és így előre mutató női típus. S okvetlen szükséges volt ezt megmutatni ma, amikor Puskin születésének 150 éves évfordulóját ünnepeljük s amikor ebből az alkaiomból a magyar népi demokrácia kétkötetes, olesó Puskin-kiadványt ad a dolgozók kezébe. Szükséges volt mindezt bemutatni, mert hiszen a magyar olvasóközönség Puskinat az Anyegin Eugén e. versesregényén keresztül ismerte és szerette meg. Így hát minden olvasó először ennek az alkotásnak az elolvasásához kezd s lehetetlen helyzet volna, ha még most is a meghamisított Tatjana állana előtte.

Harmadszor talán azért volt szükség mindezek elmondására, mert a könyvnapra megjelent kötetben az „Anyegin Eugén“, Bérczy Károly fordításában olvasható.

BÉCSI TAMÁS

AZ ÚJ NEVELÉS HŐSE

Tíz évvel ezelőtt, 1939-ben halt meg *Anton Szemjonovics Makarenko*, a szocialista pedagógia legnagyobb egyénisége, *Az új ember kovácsa*, az *Igor és társai*, a *Pedagógiai tanulmányok* írója, a *Gorkij* és a *Dzerzsinszkij* telepek megszervezője.

Az első világháború pusztításai és az októberi forradalom után a Szovjetunióban aggasztó, leírhatatlan körülmények között rengeteg fiatal csavargó fengette életét országutakon csavarogva, lopásból és koldulásból élve. Az akkori fiatal szovjet-államnak hatalmas gondot okozott ezeknek az otthontalan, elvadult gyermekeknek, a *bezprizornyikok*nak összegyűjtése és hasznos szocialista emberré való faragása. Makarenko volt az első szovjet pedagógus, aki ezt a feladatot elsőnek és legeredményesebben vállalta.

A magyarul már régebben megjelent *Új ember kovácsa*-ban regényszerűen a maga küzdelmeit mondta el Makarenko. 1920-ban Póltava mellett szervezte meg a Gorkij telepet egy félig rombadőlt épületcsoportban, amely valaha javítóintézet volt. A legnehezebb években, a gazdasági leromlás és ínség idején, együtt fázva és éhezve növendékeivel,

a nyomorúság és rágalmozó pedagógus-ellenségei ellen viaskodva teremtetten meg a közösségi nevelés erkölcsét és gyakorlatát, első igazi mintaképét. Ennek az úttörő munkának szakmabeli nehézségeit, a csavargókért való küzdelmet, akikből embert, hasznos szocialista embert nevelt — ezt tartalmazza a valóban „pedagógiai hősköltemény”, az *Új ember kovácsa*.

Az IGOR ÉS TÁRSAI

(*Új magyar könyvkiadó*, Budapest 1948.) mintegy folytatását jelenti az *Új ember kovácsának*. Ez a regényszerűen gazdag, frissen pergő, humorban és humánumban egyaránt bővelkedő könyv más oldalról, a fiatalok, a *beprizornyikok* oldaláról mutatja be a makarenkoi pedagógia jellemvonásait. A könyv azt beszéli el, hogyan kerültek *Igor Csernyavin* és barátai Makarenko második telepére, a *Május Elsejéről* elnevezett telepre. Igor barátokozó és jófejű fiú, de csalásokból és lopásokból él. Hogyan lesz ebből a felelősen, könnyelmű kis csavargóból a telep „élmunkása”, a társadalom hasznos embere s hogyan lesz a gépgyártás elámitó ötletéből rentábilis valóság — ez a fordulataiban gazdag pedagógia regény menete. Sok gátlást kellett leküzdenie a könnyelmű, nyegle élethez szokott, a „szabadságot” (persze, az ő értelmében) szerető Igonak, amíg megtanulta a kommunában, *hogy az emberi szabadság és élet értelmét nem a lázadás, a nyegleség, a fegyelmezeilen szabaddosság, hanem a társadalom, a nép, az egész közösség boldogulása, a haladás érdekében végzett jó és hasznos munka jelenti*. A kőborélet szeszélyei, a parazita-mivolt negatívumai helyett a szocialista ember hivatásának betöltése, a produktív életforma — ez a célkitűzés és átalakító tendencia a lényege Makarenko pedagógiai gyakorlatának. S Igor életének, hasznos megtérésének, átalakulásának színes leírása mellett felvonul társainak egész sora, fiúk és lányok egyaránt, a régebbi telepesek is, akik Igorhoz hasonló utat jártak meg, de fölvonulnak a fiatalabbak, a későbbi „megtérők” is, akiket már maga Igor is nevelt. Mert Makarenko pedagógiájának éppen az az egyik jellegzetessége, hogy olyan közösségbe, kommunákba fogja össze a fiatalokat, ahol azok egymást nevelik, akik maguk alakítják ki társadalmukat a kollektív élet szükségéinek engedelmeskedve. Így nem megalkuvásból és kényszerűségből, hanem fejlődésük eredményeképpen, belátásból lesznek ezek a szeszélyes csavargók társadalmi lények, közösségi kategóriákban gondolkodó szocialista emberek, akik már fiatalon félig-meddig játékosan építették ki maguk köré a helyes társadalmi együttélés humánus kereteit.

De a Május Elseje telepnek az élete nemcsak a benneélő fiataloknak s nemcsak pedagógiai vonatkozásban értékes. A telepen folyó munka jelentős és rentábilis gazdasági szempontból az egész szocialista államnak is. A telepesek gépeket csinálnak, jó és használható gépeket. S ez a munka nem mellékes valami, nem közügyesség-gyakorlat, vagy pusztá szórakozás, nem is fényűző sportlehetőség. A munkának, a rentábilis munkának döntően nagy a jelentősége Makarenko telepén. A nyugati munkáskolák növendékei évvégi kiállításokra készítenek mintadarabokat, Makarenko telepesei, az Igorok igazi, ezredmilliméter pontossággal gyártott villamos fűrógépek ezreit készítették. A telep sikere

és produktivitása rubelekben kifejezhető és grafikonra felrajzolható eredmény volt, rentábilis munka, olyan termelés, amely a szocialista társadalomberendezésnek lényeges gazdasági fundamentuma.

Zaharov — így nevezi saját magát Makarenko a regényben — irányítja a telep életét. Ő tervezi a gyárat, hívja a mérnököket, ő inspiálja a fiatalokat újabb és újabb munkára. Minden telespes életét, munkáját figyeli, problémáikat, fejlődésüket számontartja, lendítően avatkozik a dolgokba, s megoldja a problémákat éppen akkor, amikor szükséges. De Zaharov-Makarenko, ha a telep irányítása az ő kezéhez fut is össze, mégsem pedagógus diktátor, nem is szabályokat „bevasaló” instruktor, ő az egész közösség egyetakarásának, céljának megformálójá, aki összegezi és produktív keretekbe önti a munka és a napi élet eredményeit, problémáit és új feladatait. Pontosan megfogalmazza azokat az új teendőket és módszereket, amelyek a telep életében az állandó mozgalmasság és fejlődés során a felszínre kerülnek.

Az Igor-regény, de az Új ember kovácsának is legnagyobb tanulsága az a makarenkoi belátás, hogy *a szocialista államban egyetlen ember sem kallódhat el*, szükség van a társadalom minden tagjára és hogy az elhagyott, elzüllött gyermek egyáltalán nem reménytelen eset a nevelő számára. S Makarenkóban nemcsak élt ez a belátás, hanem meg is volt benne a tehetség ahhoz, hogy kiássa, felszínrehozza az emberből azt, ami a legértékesebb egyéniségében.

De ha Makarenko pedagógiai optimizmusa hisz is az ember nevelhetőségében és fejleszhetőségében, mégse festi azért valótlannul rózsaszínűre a világot. Nem idealizálja a telepeseket angyalokká, de ördögökké sem torzítja őket, reális képet ad róluk, amint híven megrajzolja életük történetének zegzúgos vonalait és árnyalatait. A *reális optimizmus* jegyében íródott az Igor-regény s ez látszik Igor nagy végkövetkeztetéséből is a könyv záradékában: „*mi már megszoktuk az emberhez méltó életet*”, jelenti ki Igor s valóban, nem is tudnának már visszatérni régi életformájukhoz, mert a maguk erejéből tanulták meg, hogy mit jelent egy csavargó fiatal számára az életet szebbé és nemesebbé tevő szocialista keret.

Makarenko pedagógiai regényeinek, az Új ember kovácsának és az Igor-könyvnek minden figyelmes olvasója észrevehette, hogy Makarenko nevelési rendszere elméleti és elvi alapokon nyugszik s hogy nevelői munkájában határozott és világos célkitűzések vezették. A másik újabb Makarenko-kötet, a

VÁLOGATOTT PEDAGÓGIAI TANULMÁNYOK

(*Új magyar könyvkiadó* Budapest, 1948) megvilágítja a makarenkoi pedagógia elvi alapjait s megmutatja azt, hogy milyen elméleti konklúziókhöz jutott el a nagy szocialista pedagógus élete végéig többévtizedes nevelő munkája kapcsán.

A kötet tanulmányai nem jelentik Makarenko előadásainak és tanulmányainak, cikkeinek az összességét, a magyar kiadás a *Medinszkij* professzor által bevezetett és összeállított orosz kiadásnak a fordítása. A kötet tanulmányait és előadásait végigolvasva Makarenko pedagógiájának lényegesebb elemeit a következő pontokban foglalhatjuk össze:

1. *A nevelés célja.* A Szovjetunió fennállásának kezdeti éveiben a „reform pedagógia“ felfogás uralkodott a nevelés elmélete terén. Ez a felfogás a spontaneitást, az egyéni hajlamok szabad kifejtését, az egyéniség jogait eltúlózva s anarchikusan hirdette. Ez a felfogás hallani sem akart tudatos nevelő hatásokról, mert ezekben a növendék szabad és spontán fejlődésén bekövetett erőszakot látott.

Makarenko ezzel a felfogással szemben felismerte, hogy a nevelésben tudatos nevelői irányításra és ráhatásra van szükség. Mint bátor és eredeti pedagógiai gondolkodó, kezdettől fogva élesen szembeszállt a „szabad nevelés“ elméletével, a gyermeket „tökéletesnek“ tartott romantikus, szentimentális felfogással. A nevelés nem állhat abból, hogy kivárjuk a spontán fejlődést. S a nevelői ráhatásnak is tervszerűnek kell lennie, azaz a nevelő és a nevelt nem botorkálhat sötétben nevelői célkitűzések világos ismerete nélkül. Meg kell változtatnunk a világot célkitűzésünk és terveink szerint, mert a világ és a társadalmi helyzet megváltoztatható. A társadalmi igazságtalanságok nem a sors, a végzet, vagy valamilyen mágikus hatalom megdönthetetlen akarata, hanem társadalmi viszonylatok, emberi gyarlóság következménye s így emberi erőfeszítéssel jóra is megváltoztathatók. A szenvedés nem a világ törvénye, hanem a társadalom bűne.

A nevelői célokat — hangsúlyozza nagyon helyesen Makarenko — konkrétan kell megfogalmazni. Nem elég hangzatos frázisokat és sablonokat mondani, hanem konkrétan kell megjelölni a szocialista nevelés és következképp a szocialista ember mivoltát.

2. Makarenko az *optimizmus* pedagógusa. Az ember nevelhető és megváltoztatható éppúgy, mint a társadalom. Az igazi pedagógus nem ejtheti el a gyermeket, mint reménytelen esetet, ha megvan benne a pozitív tulajdonságokban való hit, akkor képes lesz azokat a neveltben fellelni és kifejleszteni. *„A jót mindig fel kell tételeznünk az emberben: ez a pedagógus legfőbb kötelessége“*, tanítja.

Az Új ember kovácsa, az Igor-regény tiszta és frappáns megnyilatkozásai e felfogás eredményességének. A Gorkij és a Dzerzsinszkij telepen elért eredmények bizonyítékokat szolgáltatnak az ember nevelhetőségére.

3. De Makarenko pedagógiai optimizmusa nem jelent túlzást. Már utaltunk a telepek lakóinak reális pedagógiai kezelésére és reális irodalmi beállítására. De *realista* Makarenko a nevelés elméletének és gyakorlatának dialektikus, harmonikus összeegyeztetésében is. Pedagógiai tanítása nem recept, de nem is szobatudós-elmélet. A makarenkoi pedagógia az elmélet és gyakorlat harmóniájából s egymást át meg átszövő dialektikájából született meg, mert pedagógiai elgondolásait évtizedeken keresztül szembesítette a gyakorlati valósággal.

4. Nevelési felfogásának egyik legkiemelkedőbb pontja a *közösségi, társadalmi nevelés* kérdése: Erre kötetének valamennyi tanulmányában utal. *„Az egyént nem nézhetjük a társadalmon kívül“* írja, nevelésének módszertani alapjai is az egyén és társadalom kölcsönös viszonyának a kérdése. Makarenko tanítása szerint az egyénre legerősebben a közönségen keresztül tudunk hatni, ezt nevezi *„párhuzamos hatás elvének“*. *„Nem lehetséges olyan egyéni sors, út és boldogulás, amely ellentétben áll a közösség sorsával és boldogulásával“*. Már többször idézett peda-

gógiai regényei, a kommunák s az ezekben élő telepések élete kitűnően ábrázolják a közösségi nevelésről alkotott felfogását.

5. A munka által való nevelés szintén középponti helyet foglal el pedagógiájában. „Az igazi szocialista nevelés el sem képzelhető másképp, mint a munka által” írja. Nevelői gyakorlatában a munka már a Gorkij telepen is fontos volt, de tetőfokát a Május Elseje telepen érte el. Ezek a serdülő s alig serdült gyerekek villamos fűrógépeket és Leica-típusú fényképezőgépeket gyártottak. A munka precizitásával Makarenko bizonyította, hogy a növendékek ügyessége mennyire fokozható, de egyzersmind azt is, hogy a munka a pontosság és gondosság képességét fejlesztette ki a gyermekekben.

6. A *fegyelem, a kötelesség, a becsület* hiányozhatatlan velejárói a szocialista embertípusnak Makarenko felfogása szerint. Ezért a felfogásáért, különösen a fegyelem szerepének kihangsúlyozásáért szintén támadták a huszas évek reformpedagógusai. Makarenko „A pedagógusok vállalt vonnak”, „A nevelés célja” c. tanulmányaiban szellemesen kifigurázza őket s kifejti, hogy a fegyelem nem eszköze a nevelésnek, hanem a nevelői tevékenység eredménye a fegyelmezett ember. Fegyelem nélkül anarchia üti fel a fejét s megbillen benne a közösség harmonikus életének egyensúlya. A fegyelem nem korlátozza az egyéni szabadságot, hanem ellenkezőleg, mindenki szabadságát biztosítja.

7. Különösen sok figyelmet szentelt Makarenko az *esztétikai nevelés* kérdésének. Az esztétikum szerepe a telepések életében is megnyilvánult. Csinos, rendes öltözék, gondozott külső, kevés, de tartalmas beszéd — erre nevelte telepeseit. *Medinszkij* professzor így jellemzi Makarenko felfogását az esztétikai nevelésben: „Tiszta, csinos, jól szabott ruha, ügyes mozdulatok, ének- és zenekar, színház és mozi, széleskörű klubtevékenység, szépirodalmi olvasmányok, virágdísz a szobákban, szépség a mindennapi életben, munkában és pihenésben, a cselekvés és gondolkodás esztétikája — mindez szorosan hozzátartozik Makarenkonál az értelmi, erkölcsi és fizikai neveléshez”.

Makarenko tanulmánykötetét végigolvasva egy nemcsak személyes munkájában, hanem elveiben, célkitűzéseiben is nagy pedagógus egyéniség alakja rajzolódik ki előttünk. Megállapíthatjuk: a neveléstörténet s az emberi haladás egyik legnagyobb egyénisége ő, akit a nyugati nevelők közül talán *Pestalozzi* közelített meg leginkább.

Az elérhető emberi boldogság optimizmusának, a közösség produktív, harmonikus együttélésének a nagy hirdetője ő, aki — s ez életművének legnagyobb tanulsága — szívós, csendes, de alapos munkálkodással fáradozott a legtökéletesebb emberi együttélési forma, a *szocializmus* kialakításában.

KIRÁLY JÓZSEF